

teremtés, a béke még nagyobb dolog: a teremtés megkoronázása. Ugyanígy *az ember is* csak akkor egészen ember, amikor nem dolgozik, amikor békében él a természet-

tel és az embertársaival; ezért indokolja meg a szombatparancsot egyszer Isten pihenése, máskor pedig a szabadulás Egyiptomból. Mindkettő ugyanazt jelenti, s kölcsönösen

egymást magyarázzák: a pihenés szabadság.

Erich Fromm

Adósságelengedés

Nem kérdés: az adósságokat vissza kell fizetni. Itt van valaki, aki kötelezettséget vállalt, amikor pénzt vett föl; kötelessége egy későbbi időpontban kiegyenlíteni az adósságot. – Ez az elterjedt elképzelés. A gazdasági adósságok gyakran morális felelősséggel kapcsolódnak össze, mindenekelőtt akkor, ha az adós nem tudja teljes egészében vagy a megegyezett időpontban visszafizetni tartozását.

Nem kérdés: az adósságokat el kell engedni. Szabályos időközökben, újból és újból. – Azok a keresztények, akik vasárnaponként istentiszteletre gyűlnek össze, ilyenkor minden alkalommal adósságelengedésre kötelezik magukat. A Miatyánkban tartozásuk elengedését kérik Istentől, és egyúttal kijelentik, hogy ők maguk már elengedték adósaik tartozásait, vagy legalábbis szándékoznak ezt megtenni: „ahogy mi is megbocsátunk az adósainknak”. A 16. században igen használatos „adós” szó – akárcsak az a görög szó, amelynek ez a fordítása – elsősorban a gazdasági jellegű adósságot jelenti. De a Miatyánk imádkozói közül aligha akad olyan, aki még erre gondol.

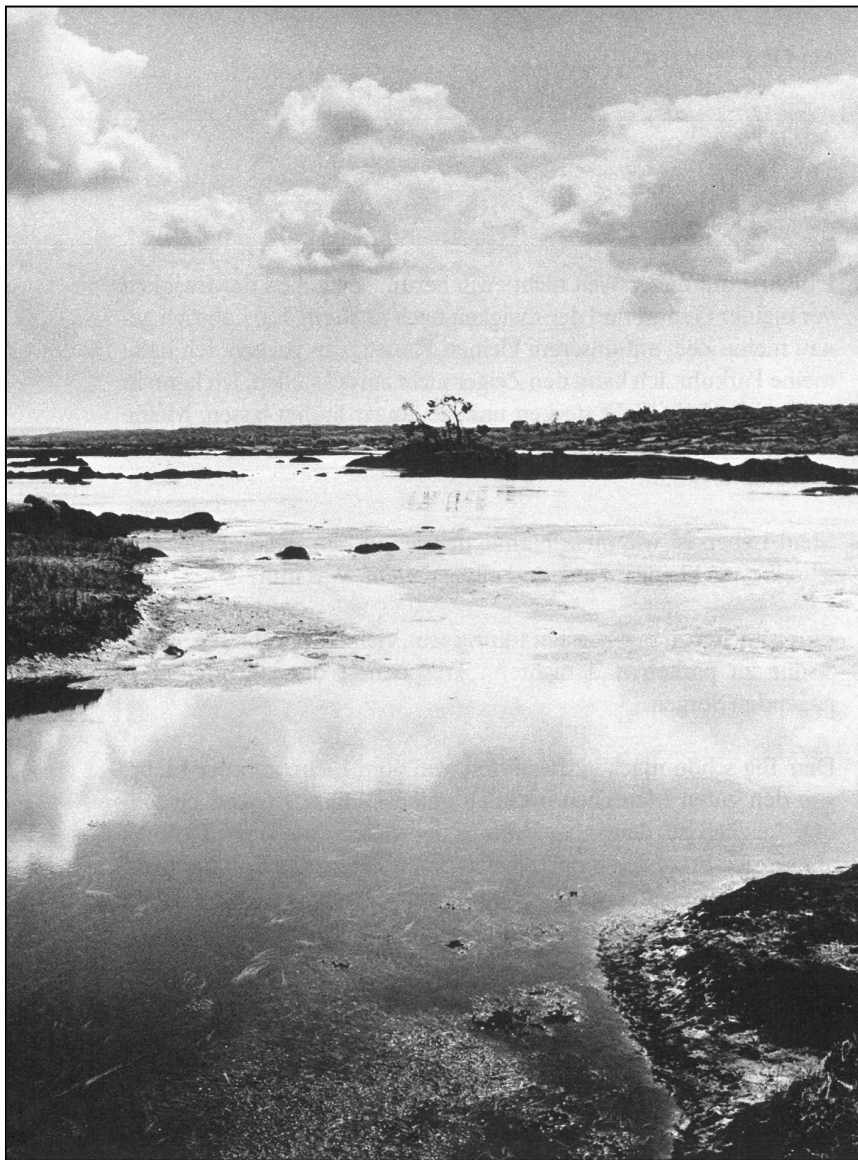
Ne legyen közöttetek szegény!

Pedig nagyon is kézenfekvő, hogy a bibliai hagyománynak megfelelően a Miatyánk kérésében szereplő adósokban gazdasági adósságokat is lássunk, sőt elsősorban őket lássuk. Mert bibliai parancs, hogy az adósságokat szabályos időközökben meg kell szabadítani adósságuktól. A *Második Törvénykönyv*, azaz Mózes 5. könyvének 15. fejezete régebbi törvényszövegeket foglal össze azzá a követelménnyé, hogy minden 7. évben el kell engedni az adósságokat, és ezt az évet „*az elengedés évének*” nevezi. A laza fizetési morál menlevele ez? Talán. Mindenesetre a törvény inti a lehetséges hitelezőket, nehogy a közelgő elengedés évére vetett tekintettel megtagadják a hitelezést. Ellenkezőleg, arra szólítja fel őket, hogy ennek ellenére nagyvonalúan kölcsönözzenek (5Móz 15,9) – és ezzel

teljesen tudatosan írjanak le egy hitelt.

„Ha csak azoknak adtok kölcsönt, akiktől reméletek, hogy visszafizetik, miféle jóság ez?”, kérdezi Jézus a Lukács-evangéliumban (6,34). Ez nyílt felszólítás hitelezésre, azzal a kockázattal is, hogy a hitelt majd le kell írni. Közben csak úgy mellékesen azt is említsük meg, hogy a bibliai parancs értelmében a hitelek esetében nem számoltak kamattal (2Móz 22,24; 3Móz 25,36-37; 5Móz 23,21) – vagyis még a kölcsön összegét se várja vissza az ember!

Emellett az elengedés évének törvénye előírta, hogy azokat az embereket, akik adósságaik miatt rabszolgaságba kényszerültek, ismét szabadon kell engedni – és ráadásul tisztességes indulótökét kell kapniuk útravalóul: „Amikor szabadon bocsátod, ne üres kézzel küldd el, hanem lásd el bőven a nyájadból, a szérűdről és a borsajtódból; adj neki abból, amivel megáldott téged Istened, az Úr” (5Móz 15,13-14)! A Miatyánk szóban forgó kéréséhez hasonlóan a törvény összefüggést teremt az Istentől kapott kegyelem és az adósságelengedés között; em-

lékezetet arra, hogy az elődök is rabszolgák voltak, és örültek szabadon bocsátásuknak: „Emlékezz arra, hogy rabszolga voltál Egyiptomban, de kiváltott téged a te Istened, az Úr. Ezért parancsolom ezt ma neked” (5Móz 15,15).

A Második Törvénykönyvben az is benne van, hogy *mi a cél*: „Egyáltalán ne legyen köztetek szegény, hiszen gazdagon megáld téged az Úr azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened örökségül ad neked” (5Móz 15,4). Annak, hogy Isten minden izraelitát támogató, olyan közösségben kell visszatükröződnie, amely senkit nem enged elszegényedni. Kevésbé teológiai módon megfogalmazva: Olyan *szociális törvényhozásról* van itt szó, amelynek meg kell akadályoznia, hogy kinyíljon a szegények és a gazdagok közötti szociális olló. Az ókori agrártársadalmakban az eladósodás volt az egyik lényegi oka az elszegényedésnek. Nehemiás könyvéből (5,11-13) és a római korból vett példák ráadásul azt is mutatják, hogy az adósságelengedés nem maradt csupán törvénytől utópia, hanem éppenséggel alkalmazták is.

De egyszerűen át lehet-e vinni egy agrártársadalom törvényeit a mai korra? *Jürgen Kaiser* szemében a régi törvény nagyon is gyakorlatias irányvonalat kínál a mának (vö. www.erlassjahr.de): A hétéves szilárd ritmus intézményesítette az adósságelengedést, és függetlenné tette a hitelezők jóindulatától. *Kaiser* szerint a jogi igény megtartja elsődlegesnek „az adós emberhez méltó túlélését” a hitelezők igényeivel szemben, s a magáncsőd modern joga már tartalmazza a bibliai törvényhozás egyes elemeit: ahogyan az elengedés éve, ez is az adósságokkal való emberi bánásmód törvényi mechanizmusa; korlátozza a hitelezők igényeit, amikor veszélybe kerül adós életben maradása; nem engedi leltitani a létminimumot, függetlenül a hitelező igényének nagyságától.

A Londoni Adósságszerződés

Az *erlassjahr.de Verein* már jó ideje sikraszáll az államcsődjeljárásért. Eddig csak vállalkozások és magánszemélyek jelenthettek fizetésképtelenséget. Az államok örökös adósoknak számítanak, akiktől még az előző nemzedék és az azt megelőző nemzedékek adósságát is be lehet hajtani. Új kampányában, amelynek jelszava: „Legfőbb ideje az adósságválság megoldásának!”, az *erlassjahr.de Verein* annak tobo-

roz híveket, hogy az ENSZ keretében hozzák létre az államcsőd intézményét.

És Görögország? Világos, hogy Görögországnak is adósságelengedésre van szüksége ahhoz, hogy gazdaságilag helyre tudjon jönni, mondja *Jürgen Kaiser* (Publik-Forum, 2015/3). Az *erlassjahr.de Egyesület* emlékeztet arra a történelmi példára, amelynek nagyobb nagyvonalúságra kellene ösztönöznie Németországot: Az 1953. február 27-én aláírt Londoni Adósságszerződésben a háborús ellenfelek elengedték Németország külföldi adósságának 50%-át, s a további 50%-ra vonatkozóan kedvező fizetési feltételeket biztosítottak. Németország felfüggeszthette volna hitelezőivel szembeni adósságszolgálatát, ha negatív kereskedelmi mérlege lett volna, vagyis többet importált volna a hitelező országoktól, mint amennyit oda exportált. Ez a rendelkezés – úgyszólván preventív módon – gondoskodott arról, hogy a hitelező államok sokat importáljanak Németországból, ami fontos előfeltétele volt a német „gazdasági csodának” és a német gazdaság erős exportirányultságának. Olyan szabályozás volt ez, amely Görögország számára is segítség lenne, véli *Jürgen Kaiser*: előbb a gazdasági felépülés, azután az adósságszolgálat!

A németek kollektív emlékezetében azonban nem játszik szerepet a londoni szerződés, a legtöbben még csak nem is tudnak róla. Ellenben változatlanul tartja magát a szorgalmas németek önképe, akik a háború után saját munkájukkal vívták ki a fellendülést. Senki sem gondol arra, hogy „te is rabszolga voltál Egyiptomban, de kiváltott téged a te Istened, az Úr”. Senki sem emlékszik a múlt jótéteményeire, amelyeket ma nem biztosítanak Görögország számára.

2000, az elengedés éve – már elfeledve?

És az egyházak? Ők sem emlékeznek rá. Furamód csendesek, amikor az európai adósságválságról van szó. Még a német egyházak 2014-es, ökumenikus Társadalmi nyilatkozatában is csak ez a viszonylag sápadt mondat található az EU válságállamaival kapcsolatban: „Nagy aggodalommal látjuk, hogy az államháztartás konszolidálását célzó kiadáscsökkentések néhány euró-országban súlyos társadalmi torzulásokhoz vezettek.” Adósságelengedésről szó sem esik, viszont

teljes az egyetértés „az államháztartás konszolidálásának” német politikájával.

Ez meglepő: Az 1990-es években, amikor a fejlődő országok adósságairól volt szó, a „2000, az elengedés éve” jelentős mozgalom volt, és az egyházak fontos részét alkották ennek a mozgalomnak. Józan belátásnak tűnt, hogy az Isten általi megbocsátás és az adósságelengedés összetartozik. A teológiai alapok azóta nem változtak, annál inkább a politikai közhangulat, s az egyházak nyilvánvalóan alkalmazkodtak ehhez a hangulathoz. Annak idején a fejlődő országok adósságaival kapcsolatban senkit nem érdekelt már, hogy pontosan kik adták nekik a pénzt, ma viszont a dél-európai adós államok esetében az hallatszik, hogy ők „a mi rovásunkra” élnek. Az adósságelengedés csak azért nem téma már, mert állítólag „a mi pénzünkről” van szó?

Az egyházak azonban etikai értékelésükben is alkalmazkodtak a jelenleg érvényes szabványokhoz. A magas adósságállományú államok „bűnösnek” számítanak: állítólag a jövő rovására élnek. Közben persze nem veszik számításba, hogy egyesek adóssága mások vagyonát jelenti. Vajon akkor a hitelezők nem részesek-e a jövő lehetőségeinek kirablásában? Hiszen ők szintén jövőbeli nyereséget remélnek befektetéseikből. A jövőnek a lehető leghatékonyabb pénzszerzéshez kötését az adósok és a hitelezők együttesen végzik.

És az egyházak is a hitelezők közé tartoznak. A két nagy németországi egyház befektetéseinek volumenét kerekén hatvan milliárd euróra becsülik – és ez feltehetően még igen óvatos becslés. Az egyik egyházi alapítvány elnöke bizalmas beszélgetésben elárulta, hogy természetesen görög államkötvényekkel is lehetett pénzt keresni – ha az ember időben eladta őket. De még ha nem voltak vagy nincsenek is görög kötvények a részvényportfóliójukban – az egyházak nagy befektetők.

Ily módon az egyházi vezetők számára rendszerint kedvesebb az a morál, amely az adóst adóssága kiegyenlítésére buzdítja, mint a hitelek nagyvonalú leírása annak érdekében, hogy mások számára lehetővé tegyék az emberhez méltó életet – jóllehet vasárnaponként ők is imádkozzák: „ahogyan mi is megbocsátunk az adósainknak”.

Christoph Fleischmann

Forrás: Publik-Forum, 2015/4